

IZ RADA POVJERENSTVA ZA JEZIK

Nastavljamo objavljivati jezične savjete, preporučene u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

edukator -> voditelj radionice/tečaja/seminara

Riječ *edukator* izvedena je od riječi *edukacija*. Stoga ju je u hrvatskome standardnom jeziku kao i riječ *edukacija*, dobro zamijeniti hrvatskom riječju. Umjesto riječi *edukator* bolje je, ovisno o tome u kojemu je značenju upotrijebljena, upotrebljavati dvorječne izraze *voditelj radionice*, *voditelj tečaja* odnosno *voditelj seminara*. Katkad se riječ *edukator* u značenju 'osoba zadužena za savjetovanje, upućivanje te praćenje ili nadgledanje rada i ponašanja učenika, studenta ili novoga zaposlenika' može zamijeniti i riječju *mentor*.

ekouzgoj

Sastavnica *eko-* u riječima kao što su *ekologija*, *ekofobija* vezani je leksički morfem, prefiksoid grčkoga podrijetla, koji znači 'kuća, dom, boravište, okoliš, mjesto za život'. Kad se taj prefiksoid dodaje osnovi domaćega podrijetla, on značenjski odgovara pridjevu *ekološki*. Prefiksoidi su nesamostalni elementi koji se pišu zajedno s riječju ispred koje dolaze, pa se tako piše i *ekopamuk*, *ekosustav*, *ekovrećica*. Tako se pišu i ako iza njih slijedi koji drugi prefiksoid, npr. *ekoetnoselo*.

ekopamuk	ekoselo	ekouzgoj
ekoproizvodnja	ekosustav	ekovrećica

elektronska pošta -> elektronička pošta

Pridjevi *elektronski* i *elektronički* odnosni su pridjevi koji imaju različito značenje. *Elektronski* znači 'koji se odnosi na elektrone', a *elektronički* 'koji se odnosi na elektroniku'. Tako je glazba koja se temelji na elektroničkim uređajima za proizvodnju zvuka *elektronička glazba*, a računalom se dobivaju i šalju *elektroničke poruke*. Mikroskop koji umjesto svjetlosti upotrebljava snop elektrona naziva se *elektronski mikroskop*, a uređaj za proizvodnju snopa elektrona *elektronski top*. Također govorimo o elektronskoj temperaturi, elektronskoj tomografiji, elektronskome prijelazu i elektronskoj konfiguraciji, ali o elektroničkoj tehnologiji, elektroničkome zapisu, elektroničkome dokumentu i o elektronički pohranjenim podacima.

filter -> filter

Riječ *filter* dolazi od latinskoga *filtrum*. Pri preuzimanju imenica iz latinskoga nastavak se *-um* u pravilu izostavlja, npr. u *aditorij, kurikul, metal, studij*. Budući da tako dobivena osnova završava na tri suglasnika (*ltr*), umeće se nepostojani *a*, pa dobivamo riječ *filter*. Riječ *filter* preuzeta je iz njemačkoga i engleskoga. Budući da u hrvatskome jeziku prednost imaju internacionalizmi preuzeti iz grčkoga ili latinskoga jezika u odnosu na riječi preuzete iz suvremenih/živih jezika, u hrvatskome standardnom jeziku prednost se daje liku *filter* pred likom *filtrar*.

genski, genetski i genetički

Pridjevi *genski, genetski* i *genetički* značenjski se razlikuju. Pridjev *genski* znači 'koji se odnosi na gene', npr. *genski kod*. Pridjev *genetski* u hrvatskome standardnom jeziku prihvatljiv je jedino u značenju 'koji se odnosi na genezu', npr. *genetska srodnost jezika*, iako bi i tu tvorbeno sustavniji bio pridjev *genezni*, ali on nije potvrđen u uporabi. Pridjev *genetički* znači 'koji se odnosi na genetiku', npr. *genetički rječnik, genetički inženjering*.

genski 'koji se odnosi na gene'	genetski (genezni) 'koji se odnosi na genezu'	genetički 'koji se odnosi na genetiku'
genski kod	genetska srodnost jezika	genetički inženjering

hormonalni -> hormonski

Od imenica *hormon, institucija, kultura, struktura* u hrvatskome standardnom jeziku odnosi se pridjevi tvore sufiksima *-ski* i *-ni*, koji se dodaju na imeničku osnovu. Pogrešno je upotrebljavati oblike *hormonalni, institucionalni, kulturalni, strukturalni*, koji su tvoreni od engleskih pridjeva *hormonal, cultural, institutional, structural*, a pravilno je upotrebljavati pridjeve *hormonski, institucijski, kulturni, strukturni* nastale hrvatskom tvorbuom.

hormonalna ravnoteža -> hormonska ravnoteža
 hormonalna terapija -> hormonska terapija
 hormonalni poremećaj -> hormonski poremećaj

Hvala lijepo! -> Hvala lijepa!

Imenica *hvala* u hrvatskome standardnom jeziku ženskoga je roda. Zato i pridjev koji uz nju dolazi treba biti u ženskome rodu. Pravilno je *Hvala lijepa!*, a pogrešno *Hvala lijepo!*

koautor -> suautor

Ko- je prefiks latinskoga podrijetla koji znači 'zajedno, s'. Isto značenje ima i domaći prefiks *su-*, koji se nalazi u riječima *suigrač*, *suputnik*, *suvozač*. Stoga je umjesto riječi *koautor* bolje upotrijebiti riječ *suautor*, a umjesto *kourednik* *suurednik*. Žena koja je autor čega s kim drugim *suautorica* je, a žena koja je što uredila s kim drugim *suurednica*. U nekim su se strukama uobičajili nazivi s prefiksom *ko-*, pa su npr. u uporabi samo nazivi *koproducent* i *koprodukcija* te naziv *kopilot*.

koautor -> suautor
komentor -> sumentor
kourednik -> suurednik

ljekarnica i ljekarna

Riječi *ljekarnica* i *ljekarna* paronimi su, tj. imaju različita značenja, ali slično zvuče, pa se katkad u praksi zamjenjuju, tj. jedna od njih upotrebljava se umjesto druge. Riječ *ljekarnica* znači 'žena koja radi u ljekarni', a riječ *ljekarna* 'mjesto na kojemu se prodaju lijekovi'. Riječ *ljekarna* stoga je (zbog nastojanja da se izbjegne značenjsko preklapanje tih dviju riječi) iznimka od pravila da se u označavanju mjesta na kojemu se što prodaje prednost daje sufiks -*arnica* pred sufiksom -*arna*. Mi bismo još dodali poljolkarnica, poljolkarnica i poljolkarnik.

Ljekarnica radi u ljekarni.

Nova godina i nova godina

U hrvatskome standardnom jeziku, ovisno o značenju, pravilno je pisati *nova godina* i *Nova godina*. Ako želimo čestitati praznik 1. siječnja, zaželjet ćemo *sretnu Novu godinu* jer je *Nova godina* ime praznika. Ako komu želimo čestitati cijelu nadolazeću godinu, zaželjet ćemo mu *sretnu novu godinu*. Stoga možemo komu zaželjeti sretnu Novu/novu godinu, ali samo uspješnu novu godinu.

virus zapadnoga Nila -> virus Zapadnoga Nila

Izraz *Zapadni Nil* u nazivu virusa ne označava zapadni tok rijeke Nila, zbog čega se katkad pogrešno pretpostavlja da treba pisati *virus zapadnoga Nila*, nego označava službeno ime pokrajine/regije u državi Ugandi u Africi, u kojoj se taj virus prvi put pojavio 30-ih godina 20. stoljeća. U skladu s pravilom da se u službenim višerječnim zemljopisnim imenima područja i pokrajina velikim početnim slovom piše prva riječ te riječ koja je i sama ime, piše se i ime te regije Zapadni Nil te je pravilno pisati *virus Zapadnoga Nila*.

Od imena Zapadni Nil moguće je izvesti pridjev *zapadnonilski* te bi, iako takav naziv nije ustaljen u praksi, naziv virusa mogao glasiti i *zapadnonilski virus*. Takav je zapis u skladu s drugim nazivima bolesti, virusa i sl. koje tvore pridjev izveden od zemljopisnoga imena i imenice, primjerice, *španjolska gripa/groznica* ili *štokholmski sindrom*.

Zapadna Europa -> zapadna Europa

U skladu s pravopisnim pravilom da se malim početnim slovom pišu riječi koje etnički, gospodarski, kulturološki ili politički određuju zemljopisno ime (*donje Međimurje, gornja Posavina, hrvatsko Podunavlje, istočna Europa, južni Jadran, sjeverna Istra, srednja Dalmacija, srednji Jadran, zapadna Europa, zapadna Slavonija*), ali nisu dio kakva službenoga zemljopisnoga ili povijesnoga imena (npr. pov. *Zapadno Rimsko Carstvo*, planinski masiv *Zapadni Kordiljeri*, pokrajina *Zapadni Nil* u Ugandi), pravilno je pisati i *zapadna Europa* jer se pridjevom *zapadni* samo prostorno određuje područje Europe te nije riječ o službenome imenu zemljopisnoga područja u Europi.

20% -> 20 %

Između broja i znaka za postotak piše se bjelina. To i nije pravopisno pitanje. Zbog praktičnosti, odnosno zbog toga što korisnici pravopisa nerijetko u njemu traže podatak o tome kako zapisati takav izraz, pravopis samo prenosi taj podatak iz međunarodnih norma kojima je propisan zapis s bjelinom između broja i znaka za postotak.

3.518 -> 3,518

U pisanju decimalnih brojeva cijeli se brojevi razdvajaju od desetinskih s pomoću zareza, npr. *3,518*. Takav način pisanja u skladu je s hrvatskom pravopisnom tradicijom. Do pisanja decimalnih brojeva s točkom, npr. *3.518*, došlo je pod utjecajem engleskoga pravopisa. Takav zapis može dovesti do nejasnoća jer nije jasno je li riječ o razdvajanju tisućica od stotica, sati od minuta ili cijelih brojeva od desetina. Stoga je decimalni broj pogrešno pisati *3.518*, a pravilno *3,518*.

90-ak

Tvorenice koje označuju približnu količinu i u kojima je prva sastavnica broj, pišu se sa spojnicom: *200-tinjak, 30-ak, 50-ih godina*. Iza spojnice zapisuje se samo ono što ne pripada osnovi te, ako osnova završava na *t*, ne treba *t* ponavljati i u nastavku. Umjesto *10-tak, 50-tih* treba pisati *10-ak, 50-ih*.

mainstream mediji -> mediji glavne struje, prevladavajući mediji

Izrazom *mainstream media* u engleskome se označuju masovni mediji koji odražavaju prevladavajuća mišljenja, utjecaje i aktivnosti nasuprot onim

medijima koji su označeni izrazom *alternative media* (*alternativni mediji*) i koji mogu uključivati sadržaj koji nije u skladu s prevladavajućim pogledima. Umjesto izraza *mainstream mediji* u hrvatskome je bolje upotrebljavati hrvatski izraz *mediji glavne struje / prevladavajući mediji*.

milion -> milijun

Milijun dolazi od talijanske riječi *millione*. U hrvatskome ta riječ ima oblik *milijun* te ju je pogrešno pisati i izgovarati kao *milion*. Na *-un* završavaju i neke druge riječi preuzete iz drugih jezika, npr. *bataljun, bilijun, pijun, špijun*.

najbolji deterdžent ikad -> najbolji deterdžent (dosad)

Pod utjecajem engleskoga jezika sve češće se u hrvatskome pojavljuju konstrukcije koje imaju ustroj superlativ + imenica + *ikad* (engleski superlativ + imenica + *ever*), npr. *najbolji deterdžent ikad, najbrži automobil ikad, najnježnija koža ikad, najlakše rukovanje ikad*. Takve su konstrukcije posebno česte u reklamama. U hrvatskome standardnom jeziku takve konstrukcije treba zamijeniti samo superlativom ili svezama superlativ + *dosad* ili superlativ + *svih vremena*.

natrij-klorid -> natrijev klorid

Umjesto polusloženice *natrij-klorid* ili dvorječne imeničke sveze *natrij klorid* u hrvatskome se standardnom jeziku naziv toga kemijskog spoja piše kao pridjevno-imenička sveza *natrijev klorid*. Na jednak se način pišu i drugi kemijski spojevi. Umjesto *ugljik-dioksid, magnezij-klorid, natrij-sulfat, dušik-monoksid* itd. treba govoriti i pisati *ugljkov dioksid, magnezijev klorid, natrijev sulfat, dušikov monoksid*.

oblačan i oblačni

Iako pridjevi *oblačan* i *oblačni* u muškome rodu imaju sličan izraz, oni se značenjski razlikuju. Pridjev *oblačan* opisni je pridjev i znači 'koji je pun oblaka, koji nije vedar', npr. *oblačan dan, oblačno vrijeme, oblačno nebo*. Pridjev *oblačni* znači 'koji se odnosi na oblake' i sastavnica je nekih naziva, primjerice, *oblačni blok, oblačni sloj, oblačno računalstvo*.

oblačan 'koji je pun oblaka, koji nije vedar'	oblačni 'koji se odnosi na oblake'
oblačan dan, oblačno nebo	oblačni sloj, oblačno računalstvo

okolica, okolina, okoliš

Riječi *okolica, okolina* i *okoliš* pripadaju hrvatskomu standardnom jeziku, a njihovo se značenje razlikuje. Riječ *okolica* znači 'kraj, priroda ili širi prostor oko

ili u blizini kojega mjesta', *okolina* 'društvo u kojemu se tko kreće i uvjeti kojima je okružen u životu i radu'. Riječ *okolina* može se zamijeniti i riječima *okružje, sredina, ambijent*. *Okoliš* se odnosi na uži okolni prostor ili na prirodno okružje kojemu su prilagođena živa bića, sve što okružuje koji živi organizam. Tako govorimo o *okolici grada, o radnoj okolini, o utjecaju okoline* te o *okolišu škole, zaštiti okoliša*.

oleander -> oleandar

Kad se u hrvatski jezik preuzima riječ iz stranoga jezika, ona se preuzima samo u osnovnome dijelu, na koji se dodaju hrvatski nastavci. U skladu s tim pravilom umjesto naziva *oleander* preuzetoga iz njemačkoga jezika (njem. *Oleander*) pravilno je rabiti naziv sa završetkom *-ar*, s nepostojanim *a* u kosim padežima: N *oleandar*, G *oleandra*, DL *oleandru*, A *oleandar*, I *oleandrom*.

pakovanje -> pakiranje

Hrvatskomu standardnom jeziku ne pripada imenica *pakovanje* jer mu ne pripada ni glagol *pakovati* od kojega je tvorena. Umjesto njih treba upotrebljavati imenicu *pakiranje* i glagol *pakirati*. Uvođenje značenjske razlike u hrvatski standardni jezik s tumačenjem da *pakiranje* znači 'proces u kojemu se što pakira', a *pakovanje* 'rezultat procesa u kojemu se što pakira' nije opravdano jer imenica *pakiranje* ima oba navedena značenja. Stoga ne treba u hrvatskome standardnom jeziku govoriti o *velikome, malome* ili *obiteljskome pakovanju*, nego o *velikome, malome* ili *obiteljskome pakiranju*.

obiteljsko pakovanje -> obiteljsko pakiranje
veliko pakovanje -> veliko pakiranje

pH-vrijednost i Rh-faktor

Kratice nastaju kraćenjem jedne ili više riječi (tako je *br.* kratica od *broj, jd.* je kratica od *jednina, tzv.* je kratica od *takozvani, i sl.* je kratica od *i slično*), pišu se malim početnim slovom i ne sklanjaju se. Kratice iznimno sadržavaju i veliko slovo (pH, Rh). Sveza kratice i imenice piše se sa spojnicom: *Rh-faktor, pH-vrijednost, e-pošta, e-adresa*.

piva -> pivo

Riječ *pivo* tvorbena je povezana s glagolom *piti* i njezino je prvotno značenje 'piće', no danas se ona upotrebljava u značenju 'alkoholno piće koje se dobiva od ječma, hmelja, kvasca i vode'. U neformalnoj se komunikaciji umjesto imenice srednjega roda *pivo* često upotrebljava imenica ženskoga roda *piva*, ali hrvatskomu standardnom jeziku pripada samo imenica *pivo*. Dakle, iako se u opuštenome okružju kafića može naručiti piva, na naljepnici koja se nalazi na boci moralo bi stajati *pivo*.

hladna piva -> hladno pivo

po meni -> po mojemu mišljenju

Izrazi *po meni*, *po tebi*, *po njemu* itd. ne pripadaju hrvatskomu standardnom jeziku. Umjesto njih u njemu treba upotrebljavati izraze *po mojemu mišljenju*, *po tvojemu mišljenju*, *po njegovu mišljenju* itd.

Po njemu sudac nije dobro sudio utakmicu. -> Po njegovu mišljenju sudac nije dobro sudio utakmicu.

putem i putevi -> putom i putovi

Prema gramatičkim pravilima hrvatskoga standardnog jezika proširak *-o-* dobivaju jednosložne imenice kojima osnova završava na nepalatalni suglasnik, npr. *kat*:

katom, *katovi*; *trut*: *trutom*, *trutovi*, *gol*: *golom*, *golovi*, *grad*: *gradom*, *gradovi*.

Proširak *-e-* dobivaju imenice kojima osnova završava na palatal, npr. *kralj*: *kraljem*, *kraljevi*, *panj*: *panjem*, *panjevi*, *muž*: *mužem*, *muževi*, *plašt*: *pl aštem*, *plaštev*, *dužd*: *duždem*, *duždevi*. U skladu s tim pravilom sustavno je i imenicu *put* u svim njezinim značenjima sklanjati s proširkom *-o-*: *strmi putovi*, *morski putovi*, *hodati nepoznatim putom*, *životni putovi*, *ići svojim putom*.

	N	G	D	A	L	I
jednina	put	puta	putu	puta	putu	putom
množina	putovi	putova	putovima	putove	putovima	putovima

sipati, lijevati, točiti

Glagoli *sipati*, *lijevati* i *točiti* pripadaju hrvatskomu standardnom jeziku, međutim, njihova se značenja razlikuju. Glagol *sipati* i drugi glagoli izvedeni od njega (*nasipati*, *presipati*, *usipati*...) upotrebljavaju se kad je riječ o čemu rastresitom ili sipkom (*sipati brašno u vreću*, *sipati prašak*). Ne valja ih upotrebljavati kad je riječ o tekućinama. Tekućine se nalijevaju, ulijevaju ili toče. Umjesto *Sipaj mi još soka u čašu*, pravilno je *Ulij mi još soka u čašu*. ili *Nalij mi još soka u čašu*. ili *Natoči mi još soka u čašu*.

tok i tijek

Imenice *tok* i *tijek* povezane su s glagolom *teći* i značenjski se razlikuju. Značenje je imenice *tok* 'put kojim protječe tekućica' i ono je prostorno, pa tako možemo reći da rijeka ima dubok tok, a imenica *tijek* označuje 'smjer i način kojim tekućica protječe ili kojim se što razvija i zbiva', pa možemo reći da rijeka ima brz tijek ili da pratimo tijek nekoga događaja.

uputstvo > upute

Riječ *uputstvo* ne pripada hrvatskomu standardnom jeziku. Umjesto te riječi, npr. u izrazu *uputstvo za uporabu*, treba upotrebljavati riječ *upute*. Stoga bi uz proizvod za koji kupcu treba objasniti kako ga upotrebljavati trebale biti priložene *upute za uporabu*, a ne *uputstvo za uporabu*.

Uputstvo za uporabu perilice za rublje -> Upute za uporabu perilice za rublje

vremensko razdoblje -> razdoblje

Izraz *vremensko razdoblje* pleonazam je (u njemu se nepotrebno udvaja značenje) jer je razdoblje uvijek vremensko. Stoga bi rečenica *To ćemo riješiti u sljedećemu vremenskom razdoblju*, u standardnome jeziku trebala glasiti *To ćemo riješiti u sljedećemu razdoblju*. I skupine poput *vremensko razdoblje od sedam godina* česte su u administrativnome stilu hrvatskoga standardnog jezika. S obzirom na to da se izrazom *sedam godina* izriče vrijeme, umjesto *vremensko razdoblje od sedam godina* dovoljno je reći ili napisati samo *sedam godina*.

u sljedećemu vremenskome razdoblju -> u sljedećemu razdoblju

Petar Mesić, dipl. ing. agr.

NOVI DOKTORI ZNANOSTI

dr. sc. Marina Palfi

Antifungalno djelovanje eteričnih ulja i njihovih komponenti na fitopatogene gljivice u *in vitro* uvjetima

SAŽETAK

Provedeno je *in vitro* ispitivanje antifungalnog djelovanja različitih volumena eteričnih ulja i njihovih najvažnijih komponenti na porast tri ekonomski značajne fitopatogene gljivice (*Fusarium oxysporum*, *Botrytis cinerea* i *Colletotrichum coccodes*) izolirane iz svježeg biljnog materijala rajčice i uspoređeno s djelovanjem fungicida. Rezultati su pokazali da su pojedina eterična ulja i njihove komponente primijenjeni u određenom volumenu imala isti ili čak bolji